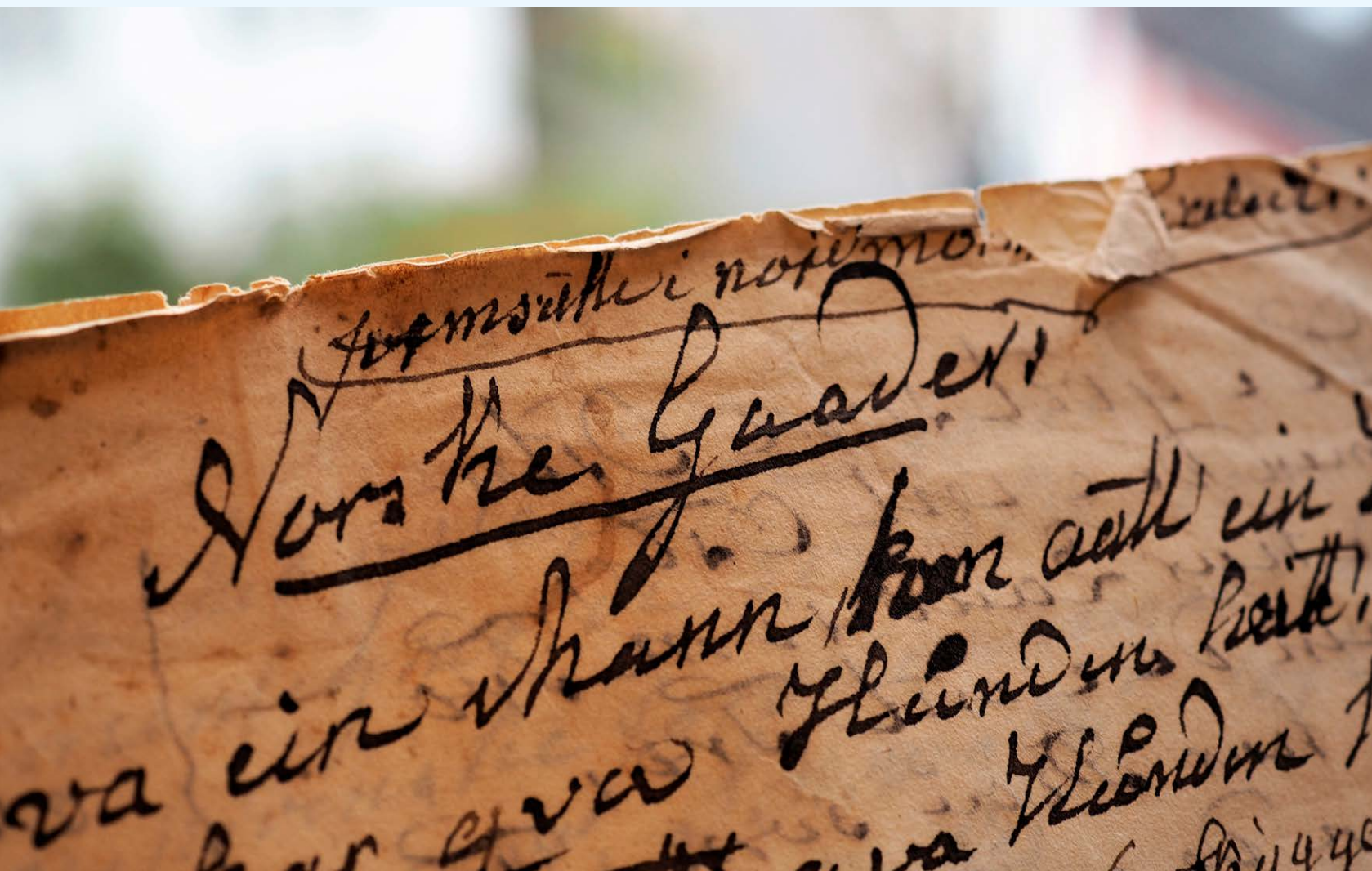

Det humanistiske fakultet

Handlingsplan for forskningsinfrastruktur 2024–2030

Godkjent i fakultetstyret 22.10.24

UNIVERSITETET I BERGEN

Innledning

Forskningsinfrastrukturer er avgjørende for humaniora. Historisk sett har humanistisk forskning vært basert på arkiver, samlinger, ordbøker og bibliotek. De senere årene har digitalisering av tidligere fysiske humanistisk forskningsinfrastrukturer ved UiB gjort disse mer tilgjengelig for forskersamfunnet, studenter, skoleverk, forvaltning, næringer og allmennheten.

Humanistiske forskningsinfrastrukturer ved UiB spiller en viktig samfunnsrolle, og er kunnskapsbasert samfunnsinfrastruktur. Det gjelder i særlig grad infrastrukturene i Språksamlingane, men også andre forskningsinfrastrukturer som Unimusportalen, Skeivt arkiv m.fl. En styrking av de humanistiske forskningsinfrastrukturene innebærer dermed en styrking av humanioras samfunnsbidrag.

I Det humanistiske fakultets (HF) strategi (2023–2030) er ambisjonen å stå for internasjonalt toneangivende grunnforskning. For å oppnå denne ambisjonen skal HF blant annet satse videre på humanistisk forskningsinfrastruktur, kombinert med en ambisjon om å bli ledende innen digital humaniora. Til tross for at digitalisering og digital humaniora er viktig for bevaring og utnyttelse av forskningsinfrastrukturer, er ikke alle infrastrukturer digitale.

Handlingsplanen vil derfor ikke være begrenset til digitale forskningsinfrastrukturer eller forskningsinfrastrukturer der det foreligger planer om full digitalisering. Derimot er alle humanistiske forskningsinfrastrukturer ved UiB internasjonale, i den forstand at de har internasjonale brukere eller danner grunnlag for forskning som inngår i en internasjonal forskningssamtale og internasjonal forskningssamarbeid.

I rapporten *Forskningsinfrastruktur ved UiB (2023)* blir forskningsinfrastruktur definert slik:

Forskningsinfrastruktur betyr enheter med tilhørende tjenester som er avgjørende for å drive forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid, normalt til en samlet kostnad ved innkjøp eller etablering på minimum NOK 500 000.

Dette inkluderer:

- Vitenskapelig utstyr og instrumenter
- Kunnskapsbaserte ressurser som vitenskapelige samlinger, arkiver og strukturert vitenskapelig informasjon
- Teknologibaserte infrastrukturer som nett, databehandling, programvare og kommunikasjon
- Spesialisert teknisk-administrativt personell som er viktig for å gi infrastrukturen verdi

Forskningsinfrastrukturen skal ha en levetid på tre år eller mer, og fortrinnsvis være tilgjengelig for mer enn én forsker/forskningsgruppe. (s. 9)

Basert på denne definisjonen er humanistisk forskningsinfrastruktur i hovedsak «[k]unnskapsbaserte ressurser som vitenskapelige samlinger, arkiver og strukturert vitenskapelig informasjon». I tillegg omfatter humanistisk forskningsinfrastruktur også vitenskapelig utstyr og laboratorier. Begrepet *humanistisk forskningsinfrastruktur* favner altså bredt. Det omfatter digitale og fysiske arkiver og samlinger, som inneholder dokumenter, lyd, film, fotografier, gjenstander eller andre former for strukturert informasjon, i tillegg til vitenskapelig utstyr med spesialisert programvare og instrumenter. I noen tilfeller er det knyttet fysiske arbeidsplasser og møtearenaer til forskningsinfrastrukturene, som muliggjør bruken av dem. Dette må regnes inn som en betydelig del av de fysiske forskningsinfrastrukturene.

Humanistisk forskningsinfrastruktur eies og forvaltes ikke kun av HF, men også av, og i samarbeid med, Universitetsmuseet og Universitetsbiblioteket. I HF's handlingsplan vil dermed forskningsinfrastrukturer ved disse enhetene kunne være inkludert.

Grovt sett kan humanistisk forskningsinfrastruktur deles inn i følgende kategorier, basert på organisatorisk struktur og bruk.

1. Nasjonale forskningsinfrastrukturer, dvs. forskningsinfrastrukturer som har et særskilt nasjonalt ansvar og er finansiert over statsbudsjettet eller av NFR som nasjonale forskningsinfrastrukturer, ofte i samarbeid med andre nasjonale institusjoner. Det gjelder blant annet Språksamlingane (eksempelvis Termportalen og standardordbøkene), Skeivt arkiv, Clarino, SAMLA og Unimusportalen.
2. UiB-initierte og -driftete forskningsinfrastrukturer av et visst omfang. Det gjelder blant annet Wittgensteinarkivet, Ludvig Holbergs skrifter og Teaterarkivet.
3. Forskningsinfrastrukturer av et visst omfang etablert og driftet av enkeltforskere. Mange forskerarkiver og forskerinitierte databaser har stor verdi som forskningsinfrastrukturer. Disse forskningsinfrastrukturene er ofte personavhengige og dermed sårbare. De er i liten grad dokumenterte, og det er vanskelig å få oversikt over dem.

De humanistiske forskningsinfrastrukturene er svært forskjellige i organisering, innhold og format, og de kan ha svært heterogene data. I tillegg er det forskjeller når det gjelder tilvekst; behov for vedlikehold og arkivpleie; graden av standardiserte løsninger; langsiktighet; brukergrupper og brukertilgang; eksternt samarbeid; ressurser og mulighet for inntjening o.a.

Med dette utgangspunktet har handlingsplanen følgende hovedmål:

Overordnet målsetning

Det humanistiske fakultet skal forvalte og utvikle humanistiske forskningsinfrastrukturer som bidrar til forskning og undervisning av høy internasjonal kvalitet. Fakultetet skal bidra til at forskningsinfrastrukturenes samfunnsrelevans opprettholdes og videreutvikles.

Hovedmål A: Gjøre forskningsinfrastrukturene tilgjengelige for forskning, innovasjon og øvrige brukere i henhold til retningslinjer for forskningsetikk og informasjonssikkerhet

Gode og tilgjengelige forskningsinfrastrukturer er en avgjørende faktor for samfunnet og humanistisk grunnforskning av internasjonal høy kvalitet. Ved å legge til rette for at egne forskningsinfrastrukturer skal ha åpne, tilgjengelige data, vil Universitetet i Bergen ivareta sin samfunnsrolle og kunne få en nøkkelposisjon i det nasjonale, og i noen tilfeller også internasjonale, forskningslandskapet. Samtidig vil det å følge de internasjonale FAIR-prinsippene (findability, accessibility, interoperability, og reusability) også gjøre at de humanistiske forskningsinfrastrukturene vil kunne være viktige ressurser for innovasjon, samfunnsdebatt og forvaltning.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 1: Gjøre forskningsinfrastrukturenes data tilgjengelig for flest mulig brukere	Følge FAIR-prinsippene i så stor grad som mulig	Forskningsinfrastrukturene ¹	Hele perioden
	Bruke åpne data i så stor grad som mulig. Ta i bruk autoriseringsportaler som f.eks. Feide, der det er hensiktsmessig	Forskningsinfrastrukturene, UB	Hele perioden
	Bruke internasjonale standarder for digitalisering og metadata	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Ta i bruk lisenser som definerer rammene for bruken av forskningsinfrastrukturene	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Tilstrebe universell utforming av alle digitale forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Utarbeide en plan for oppdatering av nettsider (inkludert søkefunksjoner og visningssider for treff) for digitale forskningsinfrastrukturer	HF, UB, UM ²	2025 og løpende
Delmål 2: Utnytte mulighetene i KI/ML-teknologi for maskinlesning, annotering og strukturering og tilgjengeliggjøring av innholdet i digitale forskningsinfrastrukturer	Delta i lokale, nasjonale og internasjonale nettverk for KI/ML-teknologi for humanistiske forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, UB	Hele perioden

fortsetter

¹ Med «forskningsinfrastrukturene» menes den enheten som er eier av og driver forskningsinfrastrukturer. Dette begrepet er valgt for å gjøre det klart på hvilket nivå i organisasjonen ansvaret ligger. Siden både HF-instituttene, UB og UM eier infrastrukturer, vil det en oppstilling av eierne gjøre ansvarsfordelingen uklar.

² For samarbeid mellom HF, UB og UM, se hovedmål B, delmål 1, hovedaktivitet 1.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 3: Nå relevante brukergrupper med informasjon og veiledning om forskningsinfrastrukturene	Sikre at vitenskapelige ansatte har god kjennskap til tilgjengelige forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, HF, UM, UB	2025
	Utarbeide en helhetlig kommunikasjonsplan for humanistiske forskningsinfrastrukturer rettet mot forskere, allmennhet, relevante næringer og sektorer	HF	
	Sette av kommunikasjonsressurser til å arbeide med forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, HF	Hele perioden
	Presentere forskningsinfrastrukturene i internasjonale forskningsfora	Forskningsinfrastrukturene, UB	
	Utarbeide digitale veiledere i bruk av forskningsinfrastrukturene	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
Delmål 4: Ivareta etisk og juridisk forsvarlig forvaltning og bruk av forskningsinfrastrukturene	Utarbeide og regelmessig oppdatere rutiner for etisk og juridisk forsvarlig forvaltning og bruk av forskningsinfrastrukturer i henhold til gjeldende lovverk og retningslinjene til Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
Delmål 5: Ivareta informasjonssikkerhet og personvern	Ta i bruk sikre løsninger for lagring og adgangskontroll for bruk av sensitivt digitalt materiale i henhold til gjeldende lovverk og retningslinjer	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Utarbeide og regelmessig oppdatere datahåndteringsplaner for alle forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden

Hovedmål B: Forvalte forskningsinfrastrukturer ut fra et helhetlig og langsiktig perspektiv

Forskningsinfrastrukturer bør behandles som langsiktige investeringer, og bør forvaltes ut fra et langtidsperspektiv. Det gjelder ikke bare den økonomiske driften (se hovedmål E). Også programvare, det faglige innholdet og kunnskapen om forskningsinfrastrukturen bør ivaretas med tanke på langsiktighet. Programvare som ikke er samhandlende eller blir utdatert, spesialutviklede katalogsystemer og andre systemer som er avhengige av enkeltpersonens kompetanse er blant de utfordringene som vanskeliggjør langsiktig forvaltning.

Universitetet i Bergen har særlig gode forutsetninger for å forvalte forskningsinfrastrukturer. Det tette samarbeidet mellom Det humanistiske fakultet og både Universitetsbiblioteket og Universitetsmuseet, samt den spisskompetansen som finnes i samlingsforvaltning, arkivpleie og humanistisk digital utvikling, gjør Universitetet i Bergen nasjonalt og delvis også internasjonalt ledende i utvikling og forvaltning av humanistisk forskningsinfrastruktur. For å kunne opprettholde en slik posisjon er det nødvendig med en forsvarlig, langsiktig og strategisk forvaltning av forskningsinfrastrukturene.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 1: Sikre strategisk og forsvarlig forvaltning	Sikre passende arenaer for koordinering av humanistiske forskningsinfrastrukturer	HF, UB, UM	2024–2025
	Utarbeide langsiktige og helhetlige strategiske planer og prioriteringer for vedlikehold og utvikling av forskningsinfrastrukturene	HF, UB, UM	Hele perioden
	Kartlegge regelmessig humanistiske forskningsinfrastrukturer for å få oversikt over deres fysiske og/eller digitale tilstand, ressursbruk og ressursbehov og bruk	HF	Hele perioden
	Etablere hensiktsmessige måter å måle både fysisk og digital bruk av forskningsinfrastrukturer	HF, UB, UM	2024–2025
	Avtalefeste fordeling av ansvar for drift av forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, HF	Hele perioden
	Ta i bruk løsninger for effektiv utnyttelse av vitenskapelig utstyr og laboratorier	HF, UB, UM ³	2025 og løpende
	Ta i bruk felles e-infrastrukturløsninger	Forskningsinfrastrukturene	2026

fortsetter

³ For samarbeid mellom HF, UB og UM, se hovedmål B, delmål 1, hovedaktivitet 1.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 2: Redusere sårbarhet og ivareta sikring av data og langsiktighet for forskningsinfrastrukturer	Etablere samarbeid om katalogiseringsløsninger på tvers av enheter	HF, UB, UM	2026
	Arbeide for fellesløsninger for langtidslagring	HF, UB, UM	Hele perioden
	Arbeide for sikker drift av forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, UB	Hele perioden
	Gjøre forskningsinfrastrukturer minst mulig personavhengige	HF, UB, UM	Hele perioden
	Avtalefeste eierskap og ansvar for dataene og verktøy i forskningsinfrastrukturer med flere partnerinstitusjoner	HF, UB, UM	Hele perioden

Hovedmål C: Gjøre aktiv bruk av forskningsinfrastrukturene i undervisning

Forskningsinfrastrukturer brukes allerede i utstrakt grad i undervisningen. Det gjelder særlig infrastrukturer som Marcus og Språksamlingane. I tillegg finner studenter veien til forskningsinfrastrukturer via googlesøk eller andre søkeverktøy samt også chatbots. En mer systemisk bruk av Universitetet i Bergens egne forskningsinfrastrukturer vil kunne ha flere gevinster. Studentene vil kunne få tilgang til et rikt empirisk materiale, samtidig som de vil utvikle ferdigheter i bruk av fysiske eller digitale forskningsinfrastrukturer. Undervisning i verktøy for å bruke digitale forskningsinfrastrukturer, samt undervisning i grunnprinsipper for utvikling av forskningsinfrastrukturer vil være arbeidslivsrelevant i fremtidig arbeidsmarked, blant annet i skoleverk, forvaltning, arkiv, bibliotek og museum. Studenter vil også kunne gi verdifulle tilbakemeldinger som kan brukes for å videreutvikle brukervennligheten for forskningsinfrastrukturene.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 1: Aktivisere forskningsinfrastrukturer i undervisning på BA- og MA-nivå	Innarbeide bruk av forskningsinfrastruktur i relevante studieprogrammer og emnebeskrivelser	Programstyrer, Instituttene, HF	Hele perioden
	Utarbeide digitale veiledere til opplæring av undervisere og studenter i bruk av relevant forskningsinfrastruktur	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Etablere dialog mellom ansvarlige for forskningsinfrastrukturer og programstyrer	Instituttene, HF	2024–2025
Delmål 2: Gi studenter kompetanse i bruk av forskningsinfrastrukturer	Utarbeide undervisningstilbud som lærer studentene opp i grunnleggende kunnskaper og ferdigheter for bruk, utvikling og drift av forskningsinfrastrukturer	Instituttene	2024–2026
Delmål 3: Gi undervisere kompetanse i bruk av forskningsinfrastrukturer	Tilby seminarer i bruk av forskningsinfrastrukturer for undervisere	Instituttene, UB	Hele perioden
	Ta i bruk digitale verktøy og tjenester for bruk av digitale forskningsinfrastrukturer i undervisningen	Instituttene	Hele perioden
Delmål 4: Øke bruken av forskningsinfrastrukturer i masteroppgaver	Skape insentiver for bruk av forskningsinfrastrukturer, for eksempel vurdere innføring av MA-stipend knyttet til forskningsinfrastrukturer	Instituttene, UB	Hele perioden

Hovedmål D: Gjøre aktiv bruk av forskningsinfrastrukturene i forskerutdanning

Forskningsinfrastrukturer brukes allerede i utstrakt grad også i forskerutdanningen. Det gjelder særlig Marcus, Språksamlingane, Unimusportalen, Wittgensteinarkivet og Spesialsamlingene ved Universitetsbiblioteket. Det er likevel et stort potensial i å aktivere Universitetet i Bergens egne forskningsinfrastrukturer i forskerutdanningen. Stipendiatenes forskning er en betydningsfull del av grunnforskningen ved Det humanistiske fakultet. Å satse systematisk på bruk av forskningsinfrastrukturer vil være et godt virkemiddel for å aktivere forskningsinfrastrukturene i forskningen, og dermed også gjøre dem kjent i det internasjonale forskersamfunnet. Samtidig vil systematisk bruk av forskningsinfrastrukturer fra faglig kompetente brukere kunne være et virkemiddel for å videreutvikle forskningsinfrastrukturer. Å knytte rekrutteringsstillinger til forskningsinfrastrukturer vil også kunne gi stipendiatene ferdigheter i bruk og utvikling av slike som vil være viktige overførbare ferdigheter til et yrkesliv i eller utenfor academia.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 1: Øke bruken av forskningsinfrastrukturer i forskerutdanningen	Vektlegge forskningsinfrastrukturer i fordeling av strategiske rekrutteringsstillinger, samt tilgodese nasjonale forskningsinfrastrukturer i fakultetets toppfinansieringsordning	HF, instituttene, UM	Hele perioden
	Bruke kvalifiseringsarbeid som ressurs for utvikling av forskningsinfrastrukturer	Instituttene, UM	Hele perioden
	Gjøre veiledere og stipendiater fortrolige med bruk av forskningsinfrastrukturer	Forskningsinfrastrukturene, HF	Hele perioden
	Utarbeide digitale veiledere til opplæring av veiledere og stipendiater i bruk av relevant forskningsinfrastruktur	Forskningsinfrastrukturene	Hele perioden
	Arrangere forskningsinfrastruktur-seminarer rettet mot veiledere og stipendiater	HF	Hele perioden
	Ta i bruk digitale verktøy og tjenester for bruk av digitale forskningsinfrastrukturer i undervisningen	Instituttene	Hele perioden

Hovedmål E: Sikre grunnlag for trygg og langsiktig økonomisk drift av forskningsinfrastrukturene

Forskningsinfrastrukturer er avhengige av tilstrekkelig finansiering til å dekke drifts- og vedlikeholdskostnader. I leiestedsmodellen skal inntekter sikres gjennom brukerbetaling, for eksempel ved bruk av infrastrukturen i eksterntfinansierte prosjekter. Det er et mål at humanistiske forskningsinfrastrukturer i stor grad er åpne og tilgjengelige for studenter, forskere og samfunnet. Det skaper utfordringer når det forventes at disse infrastrukturene skal være selvfinansierende. For digitale ressurser er det ikke bruk av eller søk i infrastrukturen som genererer kostnader. Dette gjør det vanskelig å fastsette enhetspriser for online bruk. Det er også utfordrende å lage betalingsmodeller som tar hensyn til skillet mellom brukere som kan betale, for eksempel større prosjekter og forskergrupper, og brukere som ikke uten videre kan betale, for eksempel enkeltforskere og studenter. Det er lite hensiktsmessig å opprette betalingsmurer som gjør at infrastrukturene ikke brukes.

Brukerbetaling er et viktig virkemiddel til å sikre finansiering der det kan benyttes, som ved bruk av fysiske infrastrukturer. Sikker drift forutsetter likevel at universitet og underliggende enheter finansierer deler av driftskostnadene gjennom grunnbevilgning.

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 1: Sikre finansiering av humanistiske forskningsinfrastrukturer	Dokumentere behov for, og lage plan for finansiering av hver enkelt forskningsinfrastruktur	Forskningsinfrastrukturene, HF, UB, UM	Hele perioden
	Avtalefeste fordelingen av de økonomiske forpliktelsene mellom de enheter og nivå som er involvert i en forskningsinfrastruktur	HF, instituttene, UB, UM	Hele perioden
	Sikre basisfinansiering fra UiB til drift av forskningsinfrastruktur, der det er nødvendig	HF, UB, UM	Hele perioden
	Arbeide for eksterntfinansiering av drift der det er relevant og mulig	Forskningsinfrastrukturene, HF, UB, UM	Hele perioden
	Innføre brukerbetaling for fysisk bruk der det er relevant	HF, UB, UM	Hele perioden
	Sikre tydelige retningslinjer for hvilken toppfinansiering forskningsinfrastrukturer skal tildeles fra fakultetet.	HF	2024–2025

fortsetter

Delmål	Hovedaktiviteter	Ansvarlig	Tidsperiode
Delmål 2: Arbeide for større grad av eksterntfinansiering av etablering og videreutvikling av forskningsinfrastrukturer	Utarbeide helhetlige strategiske planer og prioriteringer på tvers av enheter og fakulteter for søknadsinitiativer til infrastrukturprogrammer hos NFR, EU og eventuelt andre relevante finansieringskilder	Instituttene, HF, UM, UB	Hele perioden
	Sikre gode insentivordninger for utvikling av større søknadsinitiativer	HF	Hele perioden
	Sikre støtte til administrativt og koordinerende arbeid i søknadsprosesser	HF	Hele perioden
	Etablere et forum for faglige ledere for forskningsinfrastrukturer for erfaringsutveksling	HF	2025
Delmål 3: Utrede hvordan en leiestedsmodell kan implementeres for humanistiske forskningsinfrastrukturer	Kartlegge hvilke forskningsinfrastrukturer en leiestedsmodell kan være relevant for	HF, UM, UB, forskningsinfrastrukturene	2024–2025
	Utvikle prinsipper for innhenting av brukerfinansiering der det er mulig	HF, UM, UB, forskningsinfrastrukturene	2024–2025

uib.no

Universitetet i Bergen / Postboks 7800, 5020 Bergen
post@uib.no / 55 58 00 00